

■ مهدی پورصفا

بالاخره ز زمان اجرای برجام به انتها رسید و با انجام تعهدات ایران که در برجام بر سر آنها توافق شده بود، برخی از تحریم‌ها لغو و برخی دیگر از آنها تعلیق شد. در این میان برجام راهی بسیار طولانی چه در ایران و چه در امریکا برای تصویب و اجرا را طی کرد. جدا از فرآیند پیچیده‌ای که در امریکا برجام برای تصویب و اجرا طی کرد، در ایران هم نحوه تصویب برجام مسیر پر فراز و نشیبی را پیمود. حال که برجام به مرحله اجرایی رسید، فرصت را مناسب دیدیم تا با علیرضا زاکانی رئیس کمیسیون ویژه رسیدگی به برجام گفت‌وگویی در همین رابطه داشته باشیم. مسیری که به برجام صلاحیت قانونی برای اجرا بخشید. ■ ■ ■

آقای زاکانی شاید در ابتدا بد نباشد که نگاهی به روند ورود مجلس به بحث برجام و تحولات مرتبط با آن طی چندماه اخیر داشته باشیم. شاید مهم‌ترین نقطه عطف این ماجرا تأکید مقام معظم رهبری در جمع نمایندگان مجلس خیرگان درباره ضرورت بررسی برجام در مجلس شورای اسلامی باشد که زمینه را برای ورود مجلس به موضوع باز کرد. اگر قرار باشد دلایلی که سبب این تأکید رهبری شد را به ترتیب اولویت مورد بررسی قرار دهید باید چه مواردی را مورد توجه قرار دهیم.

بسم‌الله الرحمن الرحیم. بنده معتقدم که مقام معظم رهبری به چند دلیل این موضوع را به مجلس شورای اسلامی ارجاع دادند. اولین آن توجه به قانون بود. به دلیل آنکه طبق نظر شورای نگهبان به عنوان تفسیرکننده قانون اساسی هر سند تعهد آوری را که ما با طرف خارجی، یک نهاد بین‌المللی یا یک دولت خارجی امضا می‌کنیم، باید در مجلس به تصویب برسد. برجام از هر جهت این دو ویژگی را داشت. لذا اولین نکته‌ای که معتقدم باید مورد توجه قرار بگیرد، تأکید رهبر معظم انقلاب بر قانونگرایی بود که توافقنامه این مسیر قانونی خودش را طی کند. نکته دوم این بود که به هر حال در این مسیر علاوه بر حفظ شأن و منزلت مجلس دقت نظر در این سند با بررسی بیشتر افزایش پیدا می‌کند. بالاخره این مهم‌ترین سندی است که بین ما و امریکایی‌ها بعد از انقلاب بسته می‌شود و برای مدت‌های طولانی تعهدهای مهمی را ایجاد می‌کند. اعضای شورای عالی امنیت ملی ابعاد این موضوع را بررسی کرده بودند اما این توافق به لحاظ اهمیت آن هر چه بیشتر بررسی می‌شد به نفع مصالح ملی بود، لذا تأکید بر انتقال برجام به مجلس و عبور از کانال مجلس هم به این مسئله کمک می‌کرد که واکاوی بیشتری راجع به این سند صورت بگیرد. دلیل سوم هم این است که واکاوی مجلس و همچنین کمیسیون برجام این خاصیت را دارد که بحث برجام از فضای مرتبط به مسئولان به فضای عمومی جامعه منتقل می‌شود. مسائلی که در مجلس مطرح می‌شود، این امکان را ایجاد می‌کند که مردم به عنوان کسانی که مجرم انقلاب و صاحب این انقلاب هستند در جریان امور قرار بگیرند و با ابعاد مختلف آن آشنا شوند.

فکر کنم خود دولت تمایلی برای ورود مجلس به بررسی برجام نداشت.

نه دولت محترم و نه آقای روحانی و نه آقای ظریف و دوستانشان مایل نبودند که برجام برای تصویب به مجلس بیاید. البته در کنار آن نیز آقای لاریجانی چنین عقیده‌ای نداشتند. در این میان با تأکید مقام معظم رهبری برجام به مجلس آمد و در مجلس مسیر قانونی خود را طی کرد. نکته‌ای که در این بین وجود دارد این است که بررسی برجام یک امر کاملاً منطقی و قانونی بود نه یک امر سوری و ظاهری. بررسی برجام یک شو یا نمایش نبود. یعنی بر اساس یک روند کاملاً جدی و منطقی بود که باید اتفاق می‌افتاد لذا اینکه کنگره امریکا در تصویب برجام دخالت می‌کرد یا نهی کرد و یا چه رویه‌ای جلو می‌آمد، ربطی به این مسئله در ایران نداشت.

دلایل عدم تمایل دولت و شخص آقای روحانی برای ورود مجلس به بررسی برجام چه بود؟ آیا مطرح شدن بر این مباحث در مجلس مطلوب ایشان نبود یا استدلالی برای عدم انجام این رویه داشتند؟

اگر به دلایل آنها یا دقت نگاه می‌کردیم، می‌دیدیم که استدلالی نداشتند. آقایان می‌گفتند اگر این توافق نباید در مجلس در مجلس تصویب شود، برای ما تعهد آوری می‌شود. بعداً در نامه‌ای که سند یک سند تعهدآور بود. مجلس باید آن را بررسی می‌کرد و اشکالات آن را در حد توان مشخص و به رفع آن توجه می‌کرد. ما فکر می‌کردیم اگر بدون بررسی برجام در مجلس این توافق مورد قبول نظام واقع شود، همان تعهدات درج شده در آن بدون اینکه اشکالات کار رفع شده باشد، برای کشور ایجاد می‌شود.

مدل ایده آل برای همکاری دولت و مجلس در ماجرای برجام چه بود؟

مجلس و دولت حلقه‌های مکمل یکدیگر هستند. ما حلقه مکمل دولتیم و اگر در این زحمتی که دولت محترم کشیده و دو سالی که بررسی شده و توافقی که حاصل شد، نقض اشکال و عیبی در سدن آن وجود داشته باشد، ما موظفیم در مجلس آن را مرتفع کنیم. لذا از این جهت معتقدیم برجام باید در مجلس می‌آمد. هم از باب قانونی و هم از باب مصلحت و منافع ملی که البته آقایان علاوه‌به این بر برنامه‌ناداشتنه و برای رد آن نیز پاسخی نداشتند.

دلیل این عدم علاقه چه بود؟ دلیل آن حاشیه‌هایی نبود که برای برجام حین بررسی به وجود می‌آمد؟ بالاخره در بررسی برخی موارد برجام ظن قوی عبور از خطوط قرمز نظام وجود داشت.

حداقل یک دلیلش را می‌توانم بگویم که این دوستان علاقه نداشتند در این جبهه با شاد و مردم متوجه شوند این چه سندی است، به خاطر عیوب و نقایضی بود که در این سند وجود داشت. البته دلیل دیگری که می‌توان ذکر کرد، تعجیلی بود که به واسطه این مسئله در پیگیری اهداف آنها به وجود می‌آمد.

یعنی مسئولان دولتی به عیوب و نواقص برجام به ویژه درباره بحث تأثیر آن در حوزه‌های نظامی و امنیتی و همچنین رشد فناوری احاطه نداشتند یا با علم قبلی بر عیوب این تفاهم تأکید بر اجرای هر چه سریع‌تر داشتند؟

اگر به طور کامل در تدوین این سند دقت کرده بودند، حتماً می‌فهمیدند. گذشته از اینکه برخی از اشکالات با حداقل دقت هم معلوم می‌شد. دلایل آنها همان حرف‌هایی بود که در رسانه‌ها می‌گفتند و هیچ ارزش حقوقی و قانونی نداشت.

بالاخره اگر دولت معتقد به اجرای این توافقنامه بود، به معنای وجود منطقی یا دلیلی برای اجرای

این شروط بود و گرنه مذاکره کنندگان ما که نمی‌توانستند تنها به صرف تأکید طرف مقابل برخی از این‌بندها را بپذیرند.

دوستان ما در وزارت امور خارجه و تیم مذاکره‌کننده می‌گفتند ما بیش از این نتوانستیم امتیازی بگیریم. می‌دانیم ایراداتی دارد. اگر بیش از این نتوانستید مردم باید تاوان این نتوانستن را بدهند؛ علاوه بر اینکه ما می‌توانستیم در مجلس مکمل باشیم و جبران کنیم و اگر اتفاقی در روند اجرا بیفتد، ما در آن هنگام حداقل تبعات را داشته باشیم و حداکثر منافع نیز برای کشور حاصل شود.

پس در مجموع دولتی‌ها برای عدم مطرح شدن برجام در مجلس پاسخی نداشتند.

چرا صحبت می‌شد. ولی پاسخی نداشتند و جنبه‌های احساسی را مطرح می‌کردند و پاسخ‌های غیرحقوقی می‌دادند.

زمانی که از نظر رهبری مطلع شدید، نقش راهی مدنظر شما بود یا اینکه در همان زمان سیستمی که در چارچوب آن قرار بود بررسی شود، بعدها آماده شد؟

مسیر کمیسیون همین مسیری بود که قبل از آن نیز آن را در بدو شروع کار طراحی کرده بودیم. بعد از تنظیم گزارش نهایی درباره برجام ما طرحی را آماده کردیم که دیگر به سر آن بین دو فرآکسیون توافق نشد. بعداً در نامه‌ای که مقام معظم رهبری درباره برجام دادند بسیاری از مواردی که ما در آن طرح مطرح کرده بودیم، حضرت آقا برای اجرای برجام متذکر شدند. این اتفاق معنای دیگری ندارد جز اینکه ما می‌توانستیم طرح قوی‌تری داشته باشیم که نیاز نباشد رهبر معظم انقلاب جزئیات را بیان کنند.

مسیر راهی که در کمیسیون مدنظر شما بود، چه زمانی طراحی شد، بالاخره در آغاز کار حتی مشخص نبود که کار به بررسی برجام می‌کشد یا نه؟

از روز اول قرار بود تا این قضیه بر اساس یک مسیر دقیق جلو برود. شاید ما محدود شش‌هفت هفته اول که کار می‌کردیم در همان هفته‌اول این را مدنظر داشتیم که چه مسیری را دنبال کنیم. لذا این نامه را هم تنظیم کردیم.

در تعیین خط‌مشی کمیسیون آیا کمک‌هایی هم از بیرون به شما می‌شد یا رویه بررسی برجام به طور کامل در داخل کمیسیون طراحی بود؟

آقایان می‌گفتند اگر این توافق بیاید در مجلس و در مجلس تصویب شود، برای ما تعهد آوری می‌شود در حالی که این سند یک سند تعهدآور بود. مجلس باید آن را بررسی می‌کرد و اشکالات آن را در حد توان مشخص و به رفع آن توجه می‌کرد.

ما فکر می‌کردیم اگر بدون بررسی برجام در مجلس این توافق مورد قبول نظام واقع شود، همان تعهدات درج شده در آن بدون اینکه اشکالات کار رفع شده باشد، برای کشور ایجاد می‌شود

گفت‌وگو

گفت‌وگو با ۸۸۴۹۸۴۲۸

سیر تا پیاز تصویب برجام در گفت‌وگو با رئیس کمیسیون ویژه رسیدگی به برجام

دولتی‌ها پاسخی در برابر ضعف‌های برجام نداشتند

شد؟

بحث بررسی برجام به طور کامل در داخل کمیسیون انجام شد، ولی ما در اینکه چگونه این بررسی صورت بگیرد به هر حال از همه نظرات استفاده می‌کردیم و آن را به کار می‌بردیم.

بگذاردید به صراحت صحبت کنیم آقای زاکانی! در تمام مدتی که کمیسیون برجام در حال بررسی گزارش بود، این خط خاصی در تبلیغ می‌شد که اعضای این کمیسیون در حال گرفتن خطوطی از تیم مذاکره‌کننده قبلی برای بررسی برجام است آیا اینگونه بود؟

این حرف که یک جفای صددرصد است چون چیزی که ما دنبال کردیم یک روش یا یک هدف‌مندی خاص بود که مبتنی بر برخی اولویت‌های مهم بود. اولاً در این مسیر ما معتقد بودیم که ۱۲ سال مذاکرات هسته‌ای به هم پیوستگی دارد، پس ما باید صحبت‌های رؤسای گروه‌هایی که در این ۱۲ سال کار را بررسی کردند و مذاکرات را جلو بردند، بشنویم. کار متعلق به این دو سال نبود. ۱۲ سال کار و تلاش صورت گرفته بود. اولویت دوم ما هم این بود که برای بررسی خود در این کمیسیون یک

برنامه‌ریزی داشته باشیم که حاصل این برنامه‌ریزی تبدیل به یک سند قابل اعتنا شود. به خاطر همین بود که ما حتی از آقای لاریجانی هم دعوت کردیم. برای اینکه دو سال از ماجرا مسئولیتش با آقای لاریجانی بود. در کنار این از آقای روحانی دعوت کردیم. درخواست داشتیم که ما برپیم و خدمتشان باشیم که دو سال مربوط به مذاکرات خودشان را از زبانشان بشنویم، علاوه بر اینکه معتقد بودیم که ظریف و تیم مذاکره همراه ایشان دو سال آقای روحانی را می‌توانند بیان کنند. ولی به هر حال ما درخواستمان را از روحانی داشتیم که متأسفانه مسیر نشد.

اگر موافق باشید، کمی هم وارد برجام و متن اصلی آن شویم. مهم‌ترین مشکلی که در متن برجام به آن برخورد کردید، در چه حوزه‌های بود؟

ببینید، این مشکلات ابعاد مختلفی دارد. اینکه من بگویم مهم‌ترین اشکال چه بود، شاید چندان مقدور نباشد. شاید اشکالات مختلفی را برای آن بتوان شمرد هم از باب سازوکار و وظایفی که برای دو طرف تعریف شده بود و هم سازوکار نظارتی که برای ما و طرف مقابل در نظر گرفته شده که کاملاً هم برابر است. یکی از اشکالات دیگری

که می‌توان به برجام وارد کرد، از باب بحث داوری هنگام شکایات دو طرف است. این رویه به گونه‌ای تنظیم شده است که در هر صورتی که ما شکایت کنیم یا از سوی یک کشور شکایت می‌شود، ما محکوم می‌شویم. اینکه بخواهم بگویم ریشه اصلی تمام این مشکلات در کجا بود به نظر می‌رسد، یکی از دلیل اصلی آن عدم دقت در نیاز امریکا به این توافق بود که در پی آن نیز نوعی عجله برای رسیدن به این توافق بر فضایی عمومی مذاکره‌کنندگان حاکم بود که سبب به وجود آمدن این مشکلات شد.

به غیر از بحث عجله در رسیدن به توافق که به نظر می‌رسد بعضی از اهداف نتایجانی در پشت آن نیز قرار داشت، چه موارد دیگری نیز برای این اشکالات می‌توان بر شمرد؟

اشکال دوم در مسیر بررسی برجام عدم کارشناسی دقیق بود. اشکال سوم هم در این رابطه که شاید مهم‌تر از بقیه باشد، اعتماد کردن به طرف مقابل بود. در حالی که بنابر طبق مجموعه برجام طرف مقابل به ما کاملاً بی‌اعتماد بود. اگر کسی برجام را بخواند می‌فهمد که آنها به ما اعتماد ندارند ولی ما به آنها اعتماد کردیم.

در آن اعتماد به طرف مقابل کاملاً برجسته است؟

تمام جنبه‌های برجام اینگونه است. مثلاً اینکه ما باید همه اقدامات حداکثری را انجام دهیم تا آنها کارهای حداقلی مربوط به خود را درباره تحریم‌ها آغاز کنند. با این سازوکاری که تنظیم شده است، اگر آنها بخواهند توافق را به هم بزنند یا به دلایل واهی پنهان‌جویی کنند ما محکومیت‌مان قطعی است. مگر اینکه ما اعتقاد داشته باشیم آنها چنین رفتاری با ما نخواهند داشت که کاملاً بر خلاف راهبرد عدم اعتماد به دشمن است.

در حوزه نظامی اوضاع برجام چگونه است؟ گویا سردار وحیدی در کمیسیون در خصوص تحریم‌های تسلیحاتی و دفاعی کشور نیز اظهار نظرهای مهمی داشتند؟

در مورد بررسی عنصر برجام تمام عناصر دفاعی و امنیتی که می‌آمدند، خیلی صریح می‌گفتند الزاماتی که در برجام و قطعه‌ما هست سبب تضعیف و محدودیت بحث امنیت ما خواهد شد. هر کسی که آمد در بخش دفاعی این نظر را می‌داد.

می‌توانید بگویید کدام یک از افراد از حوزه

دفاعی در این باره به کمیسیون آمدند؟

با کارشناسان مختلفی ارتباط برقرار کردیم و نظراتشان را پرسیدیم. سردار وحیدی هم که در این کمیسیون حضور داشتند، به عنوان نماینده کل نیروهای مسلح و وزارت دفاع آمدند.

راجع به بحث تأثیر برجام بر حمایت ایران از جنبش‌های مقاومت منطقه‌ای چه بحث‌هایی مطرح شد؟ فکر کنیم این مسئله در شرایط فعلی از اهمیت مهمی برخوردار است؟

در این باره دو نظر بود یک نظر، نظر تیم مذاکره‌کننده بود که می‌گفت، ایسن کاری که ما کردیم سبب تقویت جنبش‌های منطقه‌ای می‌شود.

با چه استدلالی این مسئله را مطرح می‌کردند؟

هیچ استدلالی نداشتند. یک نظر دیگر بود که می‌گفت این جنبش‌ها تضعیف می‌شود.

بحث بررسی برجام و نحوه تنظیم و انتشار گزارش کمیسیون برجام و همچنین تصویب مصوبه‌ای که به دولت اجازه اجرای برجام را می‌داد نیز یکی از نکات جالب توجه در این مسیر بود. بالاخره به نظر می‌رسید همکاری در این باره بین مجلس و دولت وجود دارد، اما هر چقدر به زمان قرائت گزارش نزدیک می‌شدیم، اختلاف نظر‌ها افزایش می‌یافت، به گونه‌ای که در نهایت پنج نفر از اعضای این کمیسیون اعلام کردند که این گزارش در بیرون از کمیسیون امضا شده است. بالاخره سر و ته این قضیه به کجا رسید؟

برای شرح دقیق ماجرا دو چیز را باید از هم جدا

۹ جوان | شماره ۴۷۳۳

فراکسیون‌های مجلس حاضر بودند، حرفشان این بود که آنچه مقصود اصلی ما به عنوان نمایندگان کمیسیون فراکسیون اصولگرایان بود را آقای لاریجانی نپذیرفت، چون نپذیرفت لذا زمینه برای امضا کردن این طرح فراهم نبود.

آقای توکلی در روایتی که از این موضوع دارند می‌گویند که شما شرط امضا کردن طرح را قرائت گزارش کمیسیون برجام می‌دانستید. می‌گفتند که این گزارش را حتی شب پیش در حال تدوین بود و خود حضر تعالی گزارش را ویراستاری می‌کردید. رئیس مجلس معتقد بودند ما پیشتر از این نمی‌توانیم صبر کنیم، چون بعد از مدت ۹۰ روز لایحه برجام جنبه اجرایی پیدا می‌کند.

نکته اول اینکه ما فرصت داشتیم و یک فاصله زمانی حداقل ۲۰-۱۵ روزه تا سه ماهه بعد از صدور قطعنامه سازمان ملل برایمان وجود داشت. ما عجله‌ای نداشتیم. نکته دوم اینکه گزارش عملاً ربطی به طرح نداشت. گزارش مسیر خاص خود را پیمود و الحمدلله کمیسیون موفق شد این گزارش را در موعد خودش برساند.

یعنی شما هیچ نگرانی نداشتید از اینکه آقای لاریجانی بخواهند جلوی قرائت گزارش کمیسیون را بگیرند؟

اینکه نگرانی وجود داشت یا نداشت یک موضوع است و اینکه کار فوق یک مسیر قانونی بود و سر وقت خود و برنامه قبلی باید انجام می‌شد. مثلاً ما طبق برنامه باید ۸ مهر گزارش کمیسیون را ارائه می‌کردیم. از یک ماه و یک ماه خرده‌ای قبل جدول زمانبندی ز آوردم. دقیقاً آن روز چهارشنبه‌ای که گزارش ما تکمیل شد و سه نمایندگان آن را ارائه کردیم روز هشتم مهر بود یعنی ما سر زمانبندی خودمان این را ارائه دادیم. بالطبع اگر کسی طرحی می‌خواست بدهد قانوناً تقدم و تأخرش با این گزارش ارتباطی پیدا نمی‌کرد. اما به صورت منطقی این خوب نبود وقتی یک گزارش تنظیم می‌شود، قبل از گزارش بخواهد طرحی مرتبط با آن مطرح شود. فرصت هم داشتیم و امر هم امر خطیر و مهمی بود. بر همین اساس بود که طرحی را به صورت دقیق و کارشناسی نوشتیم. بحث اصلی این بود که این طرح‌ها را کنار هم می‌گذاریم و تلفیق می‌کنیم و نقاط ضعف و قوتش را مشخص کرده و یک طرح جامع می‌آوریم و در مجلس به اتفاق به آن رأی می‌دهیم.

در نهایت هم کار به اینجا ختم نشد؟

آقای لاریجانی و دوستان ایشان این مسئله را

قبول نکردند. در جلسات فراکسیون‌ها اتفاقی که افتاد این بود که بخش‌هایی از پیشنهادات فراکسیون اصولگرایان لحاظ نشود به واسطه کدر بودن آن بخش‌ها و اظهار ناراحتی از اینکه چرا مورد قبول یا تفاهم واقع نشد، بالطبع دوستان هم از امضا کردن طرح مجلس خودداری کردند. اینکه دوستان فراکسیون اصولگرایان در آن جلسه شرطی گذاشته باشند که حتماً باید این گزارش خوانده شود تا ما بعداً راجع به طرح اقدام کنیم، بنده خودم در آن جلسه نودم و به نظر من برای هم نشد. دلایل آنها هم این بود که شما اگر در این موارد دقیق شوید، اشکالاتی مطرح می‌شود که در این اشکالات مطرح شود در جامعه شکاف می‌افتد، این خلاف مصلحت کشور است.

تکنه دیگر این بود که اصلاً شما به جای اینکه دقیق شوید و اشکالات را استخراج کنید، بیایید و آن چیزی که ما به آن علاقه‌مندیم را بگویید. توقع دوستان این بود که ما چیزی که دوست داریم در برجام محقق نشود را بیان کنیم و مسئله‌ای که دوست داریم، محقق و به نفع ما تمام می‌شود را در گزارش بیاوریم. ما این را نادرست می‌دانستیم و می‌گفتیم آرزوی ما که در حوزه عمل جنبه عملی و عینی پیدا نمی‌کند، مگر اینکه این آرزو همان حقیقتی باشد که ما با آن حقیقت مواجهیم.

مسیر بررسی‌ها هم همان بود که پیش از این بیان کردید؟

بله، این مسیری بود که ما آمدیم. در نهایت امر بررسی‌هایمان و پیاده‌سازی‌هایمان و تشکیل آن زیرساختی که از روز اول در کمیسیون شکل گرفت، به تهیه گزارش نهایی کمیسیون انجامید. حکایت طرح آقای لاریجانی که به آن شکل در مجلس شورای اسلامی تصویب شد، چه بود؟ فکر کنیم این طرح توسط شخص آقای لاریجانی تهیه شده بود؟

این طرح را از دو ماه پیش آقای لاریجانی تنظیم کرده و به مرکز پژوهش‌ها داده بودند. بعداً این طرح به عنوان پایه بررسی قرار گرفت و یکسری دوستان نظراتی داشتند. دوستانی که در جلسه